

שוק ייצוא האנרגיה של ישראל בעקבות המלחמה באוקראינה / ד"ר עילי רטיג

מבוא

מלחמת רוסיה-אוקראינה הובילה לעלייה דרמטית במחירי החשמל והגז הטבעי ברחבי אירופה. בניגוד לתחזיות הראשוניות, מרבית מדינות האיחוד האירופי הצליחו לעבור בהצלחה יחסית את השנה הראשונה למלחמה ללא שיבושים חמורים באספקת חשמל או גז טבעי, בזכות עונת חורף מתונה.

עם זאת, שנת 2023 צפויה להיות מאתגרת הרבה יותר עקב הסיכוי לחורף קשה יותר, תחרות רבה עם סין על ייבוא גז נזולי והתרוקנות מאגרי הגז לשעת חירום שמדינות כמו גרמניה ופולין מילאו בחודשים הראשונים למלחמה. אתגרים אלה יצרו חשש באירופה מפני העתיד לבוא אם התלות של היבשת באספקת אנרגיה מרוסיה תימשך.

מעבר לשיבושים הזמניים, השימוש של רוסיה במשאבי אנרגייה ככלי פוליטי נגד האיחוד האירופי הוביל את האחרון לחשוב מחדש על כמה מאבני היסוד הכלכליים שהנחו את מדיניות האנרגיה שלו עד כה, ובראשם מדיניות ההפרטה והליברליזציה של משקי האנרגייה באירופה. אומנם הרצון להפחית את התלות בייבוא גז

רוסי עלה שוב ושוב במסמכי האיחוד כבר למעלה מעשור,⁸ אך בפועל מרבית מדינות היבשת המשיכו לרכוש גז רוסי מכיוון שפעלו בהתאם לכוחות השוק שהכתיבו להן לחפש את מקור האנרגיה הזול והזמין להן ביותר. מדיניות זו תאמה את הדרישה של האיחוד לקדם תחרות חופשית במטרה להוריד את מחירי החשמל והדלק של חברותיה, במקביל למדיניות קידום אנרגיות מתחדשות.

עקב כך, הצעות לפרויקטים יקרים להפקה ושינוע דלקים מאובנים ממקורות לא רוסיים לאירופה, שמילאו היגיון ביטחוני ואסטרטגי חשוב אך כלכלי נמוך עבור השוק החופשי, נותרו ללא מימון. התוצאה – היבשת רק הלכה והעמיקה את תלותה בצינורות הקיימים מרוסיה.⁹

במסגרת החשיבה המחודשת באירופה, מדינות רבות מתחילות לגלגל לאחור את תהליך הליברליזציה רחבת ההיקף שקידם האיחוד האירופי. מדינות כמו גרמניה, שהיללו בעבר את הצלחת מדיניות ההפרטה שלהן במשק החשמל, מלאימות כעת חברות אנרגיה מקומיות ומצהירות כי עליהן להפקיע כוח מהשוק החופשי

⁸ ראו לדוגמה את הדו"ח של הנציבות האירופית מ-2014, שהוכנה מספר חודשים לאחר הסיפוח הרוסי של חצי האי קרים:

European Commission (May 2014), "European Energy Security Strategy", Brussels, May 28, 2014 COM 2, 330 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0330>

⁹ לפירוט נוסף אודות מדיניות האנרגיה של האיחוד האירופי והקושי ליישם אותה בפועל: רטיג עילי ועודד ערן (2018), "אתגרי האנרגיה של האיחוד האירופי", בתוך: רוזנר, יותם ועדי קנטור (עורכים), "האיחוד האירופי בעידן של תהפוכות: מגמות, אתגרים ומשמעויות לישראל", מזכר 175, המכון למחקרי ביטחון לאומי: תל-אביב, עמ' 91-99.

ולהתחיל לממן או לסבסד בעצמן פרויקטים חדשים להקמת תשתיות של הפקה, קליטה, אחסון ושינוע אנרגיה ממקורות לא רוסיים. פרויקטים אלה נועדו לסייע למדינות להגביר את ביטחון אספקת האנרגיה שלהן, גם אם אין בכך היגיון כלכלי מיידי. הפרויקטים כוללים סבסוד טכנולוגיות גרעין, מימן, שמש ורוח, כמו גם הקמה של מסופי קליטה חדשים לגז טבעי נוזלי) וכן צינורות יבשתיים חדשים לתוך אירופה ובתוכה.

בעקבות המגמות החדשות הללו, ובהתאם לאופן שבו תתפתח המלחמה, שנת 2023 עשויה לספק שלוש הזדמנויות מרכזיות עבור פיתוח משק האנרגיה של מזרח הים התיכון בכלל ושל ישראל בפרט. עם זאת, לא כל ההזדמנויות הן חיוביות בהכרח מבחינת הסיכונים הכלכליים, הביטחוניים והסביבתיים שמלווים אותן, ובכל מקרה לא יוכלו לצאת לפועל ללא שיתוף פעולה ישיר ונרחב של מדינות יריבות באזור, בהן טורקיה, קפריסין, לבנון וישראל:

◆ פוטנציאל גדול יותר למימון אירופי של תשתיות לפיתוח וייצוא גז טבעי במזרח הים התיכון, בייחוד עבור פרויקטים של גז טבעי.

◆ רצון להחיות את עסקת שינוע הנפט בין קצא"א לאיחוד האמירויות כדי להעביר נפט זול מהמפרץ לאירופה, חרף הסיכונים הסביבתיים לישראל והאתגרים הביטחוניים בים האדום.

◆ תיאבון אירופי ומפרצי גדול יותר לפיתוחים ישראליים בתחום הפקת אנרגייה מתחדשת והתייעלות אנרגטית.

הגדלת הפוטנציאל לייצוא גז מישראל

מאז גילוי מרבצי הגז הטבעי במים הכלכליים של ישראל לפני עשור, ניסתה ישראל ללא הצלחה לקדם עסקאות ייצוא ישירות לאירופה. חרף עסקאות ייצוא עם מצרים וירדן, חברות האנרגייה בישראל טרם מצאו קונים לכשני שלישים מהגז שהממשלה ייעדה להן לייצוא על פני שלושים השנים הבאות. כמה מכשולים מהותיים מנעו עד כה ממשקיעים חיצוניים לקחת את הסיכון הרב, הכרוך בהקמת תשתיות ייצוא בשווי מיליארדי דולרים: כמות הגז הקטנה יחסית שזמינה לייצוא מישראל (כ־400 מ"מ"ק); הטופוגרפיה המאתגרת של מזרח הים התיכון שהופכת כל צינור תתימי לעמוק ויקר במיוחד; סביבה רגולטורית לא יציבה בישראל בשנים הראשונות לגילויים; וחוסר הסכמה סביב גבולות ימיים בקרב מספר מדינות באזור (ישראל-לבנון, טורקיה-יוון-קפריסין, מצרים-לוב). בשל כך, שלושת המכרזים שהוציאה ישראל בעשור האחרון לחלוקת רישיונות חיפוש חדשים בים הניבו עניין מועט מאוד.

חברות אנרגייה בין-לאומיות לא השתכנעו שאם ימצאו מרבצים חדשים יהיה קונה עבור הגז שלהן, בהינתן המחסור בתשתיות. כך נוצר "מלכוד 22" עבור ישראל, ובו מצד אחד אין בשטחה מספיק מאגרים כדי להצדיק הקמת תשתיות יקרות כל כך בתוך הקושי הגיאוגרפי והסבך הפוליטי האזורי, ומצד חר היא אינה יכולה למשוך

חברות שיחפשו מאגרים נוספים עד שלא תמצא דרך להקים את התשתיות הללו. בשל המלכוד, יוזמות שאפתניות לייצוא גז לאירופה באמצעות צינורות הוכחו עד כה כמאתגרות מדי עבור משקיעים פרטיים, בראשם רעיון הצינור התתימי ליוון.

בתחילת הדרך הרעיון של צינור תתימי מישראל שיעבור דרך קפריסין ויגיע ליוון ובהמשך גם לאיטליה, אשר קיבל את הכינוי "צינור האיסט-מד" (East Med Pipeline) זכה להתלהבות רבה. היוזמה הובילה לסדרה של מפגשים בין בכירים מכל המדינות המעורבות, ולחתימות על מסמכי הצהרת כוונות שזכו לפרסום רב. אולם היוזמה לא הצליחה להניב תוצאות מוחשיות, מכיוון שהכדאיות הכלכלית של הצינור התבררה כמפוקפקת למדי. אם יוקם, יהיה זה הצינור התתימי הארוך והעמוק (עד 2,000 מטרים) בעולם בפער ניכר.

לצורך השוואה, העומק המרבי של צינור הנורד סטרים 2 מרוסיה לגרמניה הוא 210 מטרים. העומק הרב ולחץ המים יחייב את המהנדסים לצמצם את קוטר הצינור, ולכן יגביל באופן משמעותי את כמות הגז שניתן להזרים דרכו. הצינור יצטרך לעבור דרך אזורים שחווים פעילות סיסמית מוגברת בקרקעית הים, בייחוד ליד האי כרתים, דבר שמייצר אתגרים הנדסיים נוספים.

אפשר להתגבר על האתגרים הללו, אך הם דורשים שמשתמש הקצה (כלומר תחנות הכוח ביוון) יסכים לשלם מחיר גבוה וקבוע עבור הגז הישראלי באמצעות חוזה ארוך-טווח וכובל ל-10–15 שנים

קדימה כדי להצדיק עלות שמוערכת בכ־7 מיליארד דולר. עד כה לא נמצא לקוח ממשלתי או פרטי ביוון שיסכים לעסקה כזו, ולא נמצא גורם רשמי באיחוד האירופי שיסכים לסייע במימון ובהפחתת הסיכון לשני הצדדים. נוסף על הסיבוכים הללו, המחלוקת בין טורקיה לקפריסין ויוון על השליטה בקפריסין ובשטח הכלכלי בים סביבה הלכה והחריפה בשנים האחרונות, מה שמקשה על קידום תוכניות להקמת צינור שייאלץ לעבור גם בשטחי המחלוקת.

המבוי הסתום סביב צינור האיסט־מ־ד ליוון הוביל להתעוררות החלופה של הקמת צינור תתי־מי מישראל לטורקיה. על הנייר, טורקיה היא שוק גדול וקרוב יותר עבור גז טבעי, וכבר יש לה תשתיות קיימות שיאפשרו העברת חלק מהגז בצינור לאירופה (צינור ה־TANAP), מה שהופך אותה למועמדת אידיאלית עבור ייצוא הגז הישראלי. אולם, ניסיון לקדם צינור דומה ב־2015 כשל בגלל חוסר הסכמה בנוגע למחיר הגז. טורקיה דרשה מחיר נמוך יותר ממה שיכלו חברות הגז הפרטיות בישראל להציע.

הפער סביב המחיר נוצר בין היתר בשל התקנות הישראליות, שאוסרות על החברות בישראל לייצא גז במחיר נמוך יותר ממה שהן מוכרות לשוק המקומי. מלבד השיקולים הכלכליים, גורמים בישראל הביעו חשש מההשלכות הפוליטיות של הקמת צינור שיהפוך את ישראל לתלויה בטורקיה עבור מרבית רווחי הגז שלה, כמו גם עבור המעבר ללקוחות באירופה.

כדי להפיג את החששות יצטרכו חברות האנרגיה ערבביות ברורות מגורם חיצוני (בין אם ארצות הברית או האיחוד האירופי), שיפצה את החברות במקרה של פגיעה מכוונת בשינוע הגז מטורקיה. האיחוד האירופי לא שש לתת ערבביות, בין היתר מכיוון שהוא חושש מההשלכות הפוליטיות עם הפיכתה של טורקיה למדינת המעבר המרכזית עבור גז לאירופה. צריך לזכור שנוסף על הגז הישראלי, טורקיה מבקשת להפוך למדינת מעבר גם עבור גז חדש שיגיע מאזור הים הכספי, מעיראק, מרוסיה, ואולי גם בעתיד מאיראן, וכך להחזיק במנוף לחץ כלכלי וגיאופוליטי גדול מול האיחוד האירופי. זהו אינו כלי שהאיחוד מעוניין לממן.

הפלישה של רוסיה לאוקראינה אומנם שינתה חלק מהחישובים שהנחו את האיחוד האירופי עד כה, אך לא נראה שזה מספיק כדי לשכנע משקיעים להתחייב להקמת צינורות תת־ימיים יקרים ליוון או לטורקיה. המשבר הנוכחי העלה את מחירי הגז באירופה הרבה מעבר למה שישראל מבקשת עבור הגז שלה, אך עדיין לא ברור כמה זמן יחזיקו המחירים הגבוהים מעמד. בתרחיש אידיאלי, פרויקט תשתית גדול ממזרח הים התיכון ועד אירופה יכול להסתיים בסוף 2025 לכל המוקדם.

אך השאלה המרכזית העומדת בפני מקבלי ההחלטות באירופה היא אם המלחמה עדיין תימשך ל־2025, האם עדיין יהיו סנקציות נגד הגז הרוסי, והאם כדאי להיכנס למחויבות כספית ארוכת־טווח אם יש סיכוי שמחירי הגז ייפלו חזרה? לכך מתווספת שאלה מהותית בנוגע

לרצון של אירופה להשקיע בפרויקטים חדשים להפקה ולשינוע גז טבעי, לנוכח התחייבויותיה הפומביות לצמצם צריכת גז טבעי לטובת עמידה ביעדי הפחתת הפליטות שלה עד 2050. נראה שעד שהמשקיעים האירופאים יקבלו תמונה ברורה יותר בנוגע לשאלות הללו, צינור ממזרח הים התיכון הוא עדיין סיכון כלכלי גבוה מדי.

התוצאה הישירה ביותר של ההתנגשות בין הצורך המידי של אירופה לגז טבעי, ובין חוסר הוודאות בנוגע למחויבות שלה לגז טבעי לטווח ארוך, היא שמדינות רבות באירופה מתמקדות ברכישת גז. אומנם מדובר בחלופה יקרה מגז בצינור, אך הוא מציע לאירופה גמישות רבה יותר בחיפוש אחר מקורות שאינם רוסיים, חופש פוליטי ממדינות מעבר (בין אם זו אוקראינה או טורקיה) ופתרון מהיר יותר למשבר הגז שלה מאשר בניית צינורות.

בעוד רוב המאמצים האירופיים להקמת מסופי קליטה לגז ("מתקני הגזזה") התמקדו במהלך העשור האחרון בעיקר במדינות מערב אירופה (ספרד, צרפת, אנגליה), המשבר הנוכחי דוחף כעת גם במדינות מרכז ומזרח אירופה (יוון, קרואטיה, איטליה, פולין, גרמניה ואסטוניה), שתלותן בגז רוסי גבוהה במיוחד, לבנות כאלה.

בהנחה שבשנתיים הבאות ימשיך האיחוד האירופי להגדיל את ביקושו לגז, הוא יתחיל להתחרות עם מדינות מזרח אסיה על הביקוש למוצר. למזלה של אירופה, בשל החורף המתון יחסית במזרח אסיה והמיתון בסין עקב הגבלות הקורונה, הן עדיין לא התחרו על רכישת גז. בשנים הבאות צפויה עלייה בביקוש במזרח

אסיה, והמחיר עשוי לעלות משמעותית. תרחיש זה יגדיל את הדרישה לספקיות גט"ן חדשות שייכנסו לשוק, ויוכלו להציע את סחורתן למערב ולמזרח כאחד. משקיעים בישראל ובאזור מקווים אפוא שהגט"ן יסמן את הפרק הבא עבור שוק ייצוא הגז מישראל וממזרח הים התיכון.

האפשרות הזולה והמיידיית ביותר עבור ישראל לייצא גט"ן לאירופה, היא להעביר את הגז למצרים שתנזיל אותו באמצעות אחד משני מתקני ההנזלה הקיימים אצלה (אידקו ודמייטה), אך זה אינו פתרון מיטבי כיוון שמתקני ההנזלה במצרים כבר פועלים בקיבולת המרבית שלהם ואינם מאפשרים הגדלת ייצוא, הטכנולוגיה שלהם מעט ישנה ולא יעילה (אובדן ניכר של גז בעת תהליך ההנזלה) והם מקנים יתרון גיאופוליטי בעיקר למצרים כיוון שהלקוח האירופי נמצא בקשר מולה ולא מול ישראל.

מצרים פועלת כעת להרחיב את המתקנים כדי להגדיל את כמות ההפקה, מה שיאפשר לישראל לנצל את הקיבולת הנוספת שתיווצר. אולם ישראל תצטרך להתגבר על צווארי בקבוק תשתיתיים שמונעים ממנה לייצא יותר גז למתקנים הללו. הצינורות שמובילים כעת גז טבעי מישראל למצרים משמשים גם את המשק המקומי בישראל, ומגיעים לשיא הספיקה בחודשי הקיץ, ולכן הגדלת כמות ייצוא הגז למצרים מחייבת בניית צינור תתימי חדש שיחבר ישירות בין שדות הגז הישראליים למתקני ההנזלה, ללא מעבר דרך ישראל.

קיימות אפשרויות נוספות לייצוא גז"ן מישראל, אך כולן כרוכות באתגרים. ישראל יכולה לרכוש או לחכור מתקן הנזלה צף (FLNG) שהולך והופך זול יותר לייצור. היתרון הגדול במתקן כזה הוא שהמתקן לא תופס שטח על מישור החוף בישראל, ואינו יוצר חששות בקרב הציבור בנוגע לבטיחות כפי שעשו בזמנו מתקני קליטת הגז באזור זכרון יעקב. אולם, רוב מתקני ההנזלה הצפים יודעים לייצר רק כמויות קטנות יחסית של גז נוזלי: 0.5–2 מ"מ"ק בשנה לעומת 10–12 מ"מ"ק בשנה במתקן הנזלה יבשתי.

המתקנים הצפים הגדולים ביותר יודעים להפיק 4–6 מ"מ"ק בשנה, אך הם יקרים בהרבה וייקח כמה שנים לבנות אחד במיוחד עבור ישראל. הסיכוי לרכישת מתקן כזה יגדל משמעותית אם ישמש יותר ממדינה אחת, ולכן שיתוף פעולה עם קפריסין ואולי עם לבנון (אם יתגלה גז במימיה) חיוני עבור גיוס מימון לפרויקט כזה.

אפשרות שלישית היא הקמת מתקן הנזלה בקפריסין, מה שעלול לעורר את הכעס לא רק של טורקיה עקב המחלוקת הטריטוריאלית על האי, אלא גם את של מצרים שרואה עצמה כ"האב" אזורי של גז נוזלי והגיעה להבנות עם קפריסין שהיא תשתמש במתקנים המצריים לצורך הנזלת הגז משדה "אפרודיטה".

בעוד כוחות השוק הם שיקבעו בסופו של דבר האם ואיזה פרויקט תשתיות חדש לייצוא גז יזכה למימון באזור מזרח הים התיכון, אף לא אחד מהפרויקטים הללו יוכל לצאת לדרך ללא סביבה אזורית יציבה מבחינה מדינית. ישראל צריכה לחתור להגיע להבנות

כלכליות עם מדינות האזור כדי להציג אזור פתוח לעסקים עבור משקיעים חיצוניים. צעדים אלה כוללים את חיזוק פרום הגז של מזרח הים התיכון (EMGF), כולל שיתוף טורקיה בפרום בעתיד, וכן קידום שיתופי פעולה כלכליים עם מדינות אויב באזור, כולל לבנון.

ישראל כנתיב מעבר לנפט עבור אירופה

המלחמה באוקראינה מביאה לשינוי מהותי בנתיבי מעבר הנפט העולמי, מה שמציב את מזרח הים התיכון, ובייחוד את ישראל, בדיוק במרכזם. לפני המלחמה, מרבית הנפט הרוסי (כ־70%) נמכר מערבה לשווקים באירופה, בעוד מרבית הנפט במדינות המפרץ (כ־90% עבור חלקן) נמכר מזרחה לסין, ליפן, לדרום קוריאה, להודו, לפקיסטאן, לאינדונזיה ועוד. כאשר הכריזו כמה מדינות אירופה כי יפסיקו לרכוש נפט רוסי, הפנתה האחרונה את הנפט שלה מזרחה והחלה למכור אותו בהנחה גדולה בעיקר לסין ולהודו.

חלק מהנפט הזה עבר דרך הנתיב הימי הצפוני (הארקטי), שהפך זמין יותר עקב שינויי אקלים והמסת הקרחונים באזור, וחלק ממנו עבר מהים השחור דרך מזרח הים התיכון ומשם לתעלת סואץ והים האדום. מכיוון שהנפט הרוסי זול יותר, הוא החל לתפוס נתח שוק על חשבון מדינות המפרץ. אלו בתורן נענו לבקשותיהן של מדינות אירופה, ונפט רב החל לזרום מהמפרץ דרך הים האדום, תעלת סואץ ומזרח הים התיכון כדי לאירופה.

מזרח הים התיכון הפך לציר תעבורה מרכזי עבור מכליות נפט שמגיעות מצפון ומדרום, דבר שעשוי להחיות מחדש (ואף להרחיב)

את מקומה של ישראל כיעד לשינוע ואחסון של נפט. בשני העשורים האחרונים, קצא"א (קו צינור אילת-אשקלון), המכונה כעת "קו צינור אירופה-אסיה", שימש בעיקר לצורך העברה ואחסון של נפט רוסי, אזרבייג'ני וקזחסטני מהים התיכון בדרכו לים האדום דרך נמל אילת. המעבר דרך ישראל הוזיל עבור המדינות הללו את עלויות המעבר בתעלת סואץ. בעקבות "הסכמי אברהם" (2020) חתמה ישראל על עסקה להעברת נפט מאיחוד האמירויות, הסיטה את זרימת הצינור מדרום לצפון והגדילה משמעותית את כמות הנפט שעובר בצינור.

העסקה משתלמת לאיחוד האמירויות מכיוון שקודם לכן מרבית תנועת המכליות מהמפרץ לאירופה עברה דרך תעלת סואץ, שהמעבר דרכה יקר, או שעשתה שימוש בצינור ה-SUMED במצרים שמחבר אף הוא בין הים האדום לים התיכון כמו קצא"א, אך עשוי להגיע לקיבולת מרבית ככל שאירופה תדרוש יותר נפט מהמפרץ.

אומנם קיים היגיון כלכלי ולוגיסטי בעסקה, אך היא כללה גם סיכונים סביבתיים עבור מפרץ אילת שהובילו בסופו של דבר לצמצום מהותי בהיקף העסקה. החשש הראשי – תאונה טכנית או מכוונת שתוביל לדליפת נפט בעת פריקה או העמסה של המכליות באילת. במקרה כזה, הנזק הסביבתי והתיירותי הפוטנציאלי עבור מפרץ אילת והיצורים החיים במימיו עלול להיות קשה מכדי להצדיק רווח כלכלי כזה או אחר. עקב כך, כאשר הוכרזה העסקה

המקורית קמה התנגדות רבה מצד ארגוני סביבה שהובילו להכרזה של ממשלת בנט-לפיד כי תפחית בצורה ניכרת את היקף העסקה.

השלכה נוספת שיש לקחת בחשבון היא הסיכון הביטחוני עקב איומים מצד איראן והמורדים החות'ים בתימן נגד מכליות אמירתיות. התמודדות עם איומים מחייבת שיתופי פעולה בין חילות הים של האזור, וישראל תצטרך להחליט באיזו מידה תרצה להיות מעורבת באבטחת הים האדום, ועד כמה היא מוכנה למתוח את כוחותיה מעבר לגבולותיה עבור כך. כמו כן, הסיכון לדליפת נפט בים האדום ובמזרח הים התיכון, בין אם עקב תאונה או חבלה מכוונת, מחייב שיתוף פעולה בין מדינות האזור גם לצורך תקנון של דרכי ניטור וטיפול מהיר בדליפות.

חרף הסיכונים, השינויים שמתרחשים כעת בשוק הנפט עשויים לעורר מחדש את העסקה, בין היתר כחלק מהניסיון של ממשלת נתניהו לצרף מדינות נוספות ל"הסכמי אברהם", כמו גם בקשות מאירופה לסייע לה בהעברת נפט זול יותר מהמפרץ דרך הים האדום בתקופת משבר זו. אומנם הסבירות שערב הסעודית תצטרף באופן רשמי ל"הסכמי אברהם" או תעשה שימוש ישיר בצינור קצא"א אינו גבוה, ייתכן שגם תרצה לקדם את המהלך מכיוון שהוא ינתב נפט אמירתי רב יותר לקצא"א, ויפנה עבורה מקום בצינור ה-SUMED ובתעלת סואץ.

יכולתה של ישראל לחדש את עסקת קצא"א תלויה במידה רבה לא רק בלחץ החיצוני והפנימי לקידום העסקה, אלא גם ביכולתה של

חברת קצא"א לעמוד בהתחייבויותיה בכל הנוגע לשיפור הרקורד הסביבתי שלה שספג מכה קשה בעקבות דליפת הנפט בשמורת עברונה ב־2014. חברת קצא"א תצטרך להיות שקופה יותר בהתנהלותה כלפי הציבור כדי לזכות מחדש באמונו, וזהו אתגר לא פשוט.

ייצוא טכנולוגיות ישראליות להפקת אנרגיה מתחדשת והתייעלות אנרגטית

השלכה נוספת של משבר האנרגיה הנוכחי באירופה, היא הדחיפה המשמעותית לקידום וסבסוד פתרונות אנרגיה חלופיים. זוהי תגובה צפויה לנוכח משברי אנרגיה דומים שחוותה אירופה בעבר, כפי שהודגם בחרם הנפט הערבי ב־1973 או בעקבות העלייה הדרמטית במחירי הנפט ב־2005. אומנם לטווח הקצר משברים מסוג זה מביאים לשימוש רב יותר בדלקים מאובנים כדי להתגבר על המחסור המייד, אך לטווח הארוך הם מובילים להשקעה ממשלתית רבה יותר בטכנולוגיות חלופיות אשר יפחיתו את התלות בדלק שחסר.

בשנות ה־70 של המאה ה־20 היו אלה תחנות כוח גרעיניות שהוקמו ברחבי אירופה בסבסוד הממשלות השונות, ובשנות האלפיים היו אלה אנרגיות מתחדשות, רכבים חשמליים וטכנולוגיות חדשות להפקת נפט וגז. נראה שהמשבר הנוכחי דוחף קדימה פתרונות חדשים (כמו מימן), שיפורים של טכנולוגיות קודמות להפקת

אנרגיה (שמש ורוח, תחנות כוח גרעיניות דור שלישי ורביעי) וטכנולוגיות לאגירה והתייעלות אנרגטית.

לישראל תפקיד מרכזי עבור אירופה כמובילה בתחום החדשנות האנרגטית, בייחוד בכל הקשור לפנלים סולריים, מימן, התפלה, הגנת סייבר על רשתות חשמל חכמות ופתרונות אחסון וחסכון אנרגטי. העלייה במימון ממשלתי אירופי לפרויקטים של אנרגיה נקייה מאפשר לחברות ישראליות להתמודד על מכרזים רבים יותר, ולקחת חלק פעיל במעבר האנרגטי הגדול שאירופה עוברת. גם המגמה לחיבור רשתות חשמל בין מדינות אירופה כדי לאפשר גיבוי הדדי לייצוב הרשת יכולה לתרום לישראל, שמנסה כבר שנים לקדם הנחת קו חשמל תתימי מיוון אליה דרך קפריסין.

מלבד השווקים המסורתיים לטכנולוגיה ישראלית כמו אירופה, ארצות הברית ומזרח אסיה, שוק צומח נוסף לחדשנות ישראלית, דווקא במדינות המפרץ הערביות. ככל שאירופה וארצות הברית דורשות ממדינות המפרץ להפיק יותר נפט וגז כדי לפצות על המחסור בנפט רוסי, כך הן מחפשות פתרונות להפחתת הביקוש המקומי לדלקים ולחשמל, באמצעות קידום טכנולוגיות לאנרגיה מתחדשת. ערב הסעודית, למשל, משקיעה כמעט שליש מתפוקת הנפט שלה בביקוש המקומי הגובר לחשמל, מתקני התפלה ותחבורה פרטית, הנשענים על נפט מסובסד שניתן לאזרחים כמעט בחינם.

מכיוון שמדינות המפרץ חוות פריחה בגידול האוכלוסייה ועלייה ברמת החיים, מגמה זו רק תימשך ותיצור לא רק עומס כבד על תקציבי הממשלות אלא גם מכשול לעמוד בביקוש הגובר באירופה למוצר שלהן. לפיכך, טכנולוגיות ישראליות להתפלה יעילה יותר, פנלים סולריים יעילים יותר וחסכון בחשמל, יכולות לסייע למדינות המפרץ לשחרר יותר נפט וגז לייצוא עבור לקוחות אירופאים.

על פניו, יכול להיווצר כאן תרחיש שבו כל הצדדים מרוויחים, ובראשם ישראל. כדי שהפוטנציאל יתממש במלואו, ישראל צריכה לשמר את הסכמי אברהם ולהתחשב בהן, כאשר היא נוקטת מדיניות שעשויה לסדוק אותם. חיזוק "הסכמי אברהם" והרחבתם מבטיחים לישראל גם שוק גדול עבור כלכלת האנרגיה שלה.